

Розділ 5

ГЕОДЕЗІЯ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

УДК 332.3:352

ЗЕМЛЕУСТРІЙ ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ПЛАНУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Н. Стойко, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-8851-9821

О. Ковалишин, д. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-7045-2462

Львівський національний університет природокористування

О. Куліковська, д. т. н.

ORCID ID: 0000-0002-2168-1445

Криворізький національний університет

А. Тригуба, д. т. н.

ORCID ID: 0000-0001-8014-5661

Львівський національний університет природокористування

<https://doi.org/10.31734/architecture2022.23.110>

Стойко Н., Ковалишин О., Куліковська О., Тригуба А. Землеустрій як важлива функціональна складова планування використання земель

Земля стає все більш дефіцитним ресурсом у цілому світі, зазнає надмірного антропогенного тиску, що призводить до зменшення площі сільськогосподарських угідь, зниження родючості ґрунтів, втрати лісових угідь та біорозмаїття територій. Така ситуація вимагає вдосконалення підходів до управління землекористуванням на всіх рівнях. В Україні відбулися зміни в системі планування використання земель, які на місцевому рівні полягають у розробці комплексного плану щодо перспективного використання території територіальної громади. У статті розкрито особливості проведення робіт із землеустрою для забезпечення сталого землекористування сільських територій за межами населених пунктів, акцентуючи увагу на екологічній складовій використання земель. Вказано, що в комплексному плані є низка тематичних розділів, виконання яких пов'язане з рішеннями, роботами чи заходами в процесі землеустрою. Акцентується увага на тому, що під час планування використання земель потрібно враховувати цінність екосистемних послуг, які можна отримати від ресурсів і процесів, що забезпечують природні екосистеми на землі. Проаналізовано деякі проблеми використання земель сільськогосподарського призначення в Україні, що підтверджує доцільність розробки заходів із землеустрою для покращання системи землекористування. Запропоновано методичний підхід до здійснення робіт із землеустрою при розробці комплексного плану громади, який передбачає п'ять етапів: підготовчий, аналіз та оцінка, складання плану (проектів), реалізація, моніторинг і контроль. Підхід ґрунтується на оцінці придатності земель до сільськогосподарського виробництва, аналізі ґрунту, деградації землі та соціально-економічних чинників, що впливають на прийняття рішень щодо землекористування і управління природними ресурсами в сільськогосподарських ландшафтах.

Ключові слова: стале землекористування, землеустрій, планування землекористування, сільська територія.

Stoiko N., Kovalyshyn O., Kulikovska O., Tryhuba A. Land organization as an important functional constituent of the land use planning

Land is the resource that is getting scarce in the world because it is subjected to excessive anthropogenic burden. It causes reduction of the area of agricultural lands, decrease of soil fertility, loss of forest lands and biodiversity. Such situation needs improvement of the available approaches to land use management at all levels. In Ukraine, the system of land use planning has experienced some changes which, at the local level, include development of a complex plan for the prospective use of the territorial community area. The article studies peculiarities of performance of the land organization works to ensure sustainable land use of rural territories outside settlements by focusing on the ecological constituent of land use. It is studied that the complex plan includes several topic chapters, which can be implemented by making decisions, performing works and measures of land management. A particular focus is made on the fact that the land use

planning should consider the value of ecosystem services, which can be obtained from the resources and processes provided by the land natural ecosystems. The authors analyse some problems of exploiting agricultural lands in Ukraine proving the expediency of development of the measures on land organization to improve the land management system. A methodical approach to performing the land organization works while developing a complex plan of a community is proposed. The approach suggests five stages: preparation, analysis and assessment, making a plan (projects), implementation, monitoring and control. It is based on the assessment of land suitability for agricultural production, soil analysis, land degradation, social and economic factors influencing making decisions on land use and management of the natural resources on agricultural landscapes.

Key words: sustainable land use, land management, land use planning, rural territory.

Постановка проблеми. З 24 липня 2021 року в Україні набрав чинності Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», яким закріплено новий інструмент управління територією – комплексний план просторового розвитку території територіальної громади (надалі – комплексний план), що одночасно є документацією із землеустрою та містобудування на місцевому рівні [6]. У комплексному плані розробляються рішення стосовно перспективного використання всієї території територіальної громади (надалі – громади) з метою забезпечення сталого розвитку громад, створення і підтримки сприятливого життєвого середовища, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєдіяльності, узгодження інтересів держави, органів самоврядування і населення громад [2].

Серед проєктних рішень комплексного плану вагоме значення приділяється питанням використання природних ресурсів, насамперед земельних, і забезпечення їх охорони, а саме: віднесення земель до відповідних категорій; встановлення меж та правових режимів усіх режимоутворюючих об'єктів та всіх обмежень у використанні земель; визначення територій для заповідання, заліснення, ренатуралізації та відновлення торфовищ, водно-болотних, лучних, степових та інших цінних природних екосистем; розробка заходів з охорони навколишнього природного середовища (земель, вод, лісів та інших природних ресурсів), формування екологічної мережі та виконання затверджених Кабінетом Міністрів України планів управління річковими басейнами [9]. Для виконання цих завдань необхідно прийняти оптимальні планувальні рішення з метою недопущення суттєвої деградації компонентів довкілля, захисту уразливих екосистем та населення від надмірного антропогенного впливу [11].

У цьому контексті набуває актуальності питання створення сталого землекористування громад через фізичну організацію простору. Для сталого функціонування територій необхідно, щоб просторове планування на всіх рівнях управління забезпечувало перехід від «жорсткого» управ-

ління природокористуванням (технічне управління природними системами) до «м'якого» (підтримка екологічного балансу природних систем). Економічний розвиток громад повинен супроводжуватись заходами із захисту та відновлення земельних ресурсів, одночасно забезпечуючи підвищення якості життя населення [25].

У даному дослідженні увага акцентується на земельних ресурсах, які за визначенням Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) є основою для сільського господарства та інших сільських землекористувань, охоплюючи ґрунти, клімат, рослинність, рельєф та інші природні ресурси [18]. Предметом огляду є землеустрої, як важлива складова просторового планування в Україні, зокрема, що стосується сталого землекористування сільських територій за межами населених пунктів, акцентуючи увагу на екологічній складовій використання земель на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Під сталим землекористуванням розуміють розумне використання земельних ресурсів (включаючи ґрунти, воду, рослинність і тварин) для виробництва товарів і надання послуг, щоб задовольнити потреби людей, одночасно забезпечуючи довгостроковий продуктивний потенціал цих ресурсів і підтримку їхніх екологічних функцій [23].

Значення землеустрою для планування землекористування в межах території територіальних громад досліджують багато науковців, зокрема: О. Дорош та ін. описали значення землеустрою для планування системи землекористувань у межах громад, виявили проблеми в цьому процесі, причини їх виникнення і відповідно до цього надали законодавчі, інституційні, організаційні пропозиції стосовно їх вирішення [1]; А. Третяк та ін. досліджували інформаційні проблеми під час розроблення комплексних планів, серед яких відсутність актуальних планово-картографічних матеріалів, відомостей державного земельного кадастру про ділянки та права на них, їх правовий режим та обмеження і обтяження у використанні земель, що зумовлює необхідність здійснення

землепорядних робіт з інвентаризації земель та ідентифікації прав на них [13]; Л. Новаковський та ін. розробили пропозиції щодо внесення змін у чинне законодавство для визначення правових і організаційних засад землепорядкування громад, зокрема необхідно здійснити землепорядні заходи щодо встановлення меж громад та землепорядкування їх територій, які, як і земельні поліпшення, дадуть змогу збільшити вартість земель і відповідно надходження до бюджету від плати за землю [3]. Автори А. Третяк та ін. розробили основні засади земельної політики в галузі земельних відносин та використання й охорони земель, до яких віднесено стратегічні напрями земельної політики: приведення інституції власності на землю до конституційних вимог; перехід від поділу земель за категоріями до територіального їх зонування за типами (підтипами) землекористування; перехід на нову парадигму розвитку землепорядкування і землеустрою та відновлення ролі держави в їх здійсненні; модернізація системи управління земельними ресурсами та землекористуванням [14].

У цих працях відображаються актуальні аспекти розвитку землеустрою в системі просторового планування територій громад, проте ще залишається низка неврегульованих питань стосовно вдосконалення практики просторового планування на місцевому рівні, особливо це стосується сільськогосподарського землекористування, відновлення продуктивності земель, боротьби з деградацією землі та підтримки екосистемних послуг земельних ресурсів.

Постановка завдання. Мета дослідження – обґрунтувати значення землеустрою в системі просторового планування територій громад для інтегрованого розвитку, забезпечення стійких засобів до існування та відновлення ландшафтів.

Виклад основного матеріалу. Зміна системи планування використання земель в Україні передбачає спрощення процедури прийняття рішень щодо використання простору в господарських цілях, скасувавши розробку деяких видів містобудівної та землепорядної документації, або ж, інакше кажучи, об'єднавши цю документацію в єдиний документ – комплексний план [16]. Проте в комплексному плані є низка тематичних розділів, виконання яких пов'язане з рішеннями, роботами чи заходами, які приймають, виконують чи розробляють у процесі землеустрою [7; 8]. Зокрема:

1) для тематичного розділу «Землеустрій та землекористування»:

– технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель, яка надає інформацію про: місця розташування об'єктів землеустрою, їх межі, розміри, правовий статус; кількісні та якісні характеристики земель; землі, що не використовуються, використовуються нерационально або не за цільовим призначенням [5];

– проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок при формуванні нових земельних ділянок із земель державної і комунальної власності; у разі зміни цільового призначення земельних ділянок (у випадках, що визначені законом); у разі поділу, об'єднання земельних ділянок, які перебувають у власності однієї особи;

2) для тематичних розділів «Ландшафтне планування», «Обмеження у використанні земель», «Охорона земель, інженерна підготовка та благоустрій території»:

– проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісгосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів, які розробляють з метою: збереження природного розмаїття ландшафтів, охорони довкілля, підтримання екологічного балансу; створення місць для організованого лікування та оздоровлення людей, масового відпочинку і туризму; створення приміських зелених зон, збереження і використання об'єктів культурної спадщини; встановлення меж водоохоронних зон та прибережних захисних смуг; визначення в натурі (на місцевості) меж охоронних зон та інших обмежень у використанні земель;

– проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь з метою організації сільськогосподарського виробництва і впорядкування сільськогосподарських угідь у межах землеволодінь та землекористувань для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища і поліпшення природних ландшафтів;

– робочі проекти землеустрою, які розробляють з метою здійснення заходів із рекультивациі порушених земель, зняття та перенесення родючого шару ґрунту, консервації деградованих та малопродуктивних угідь, поліпшення сільськогосподарських і лісгосподарських угідь, захисту зе-

мель від ерозії, підтоплення, заболочення, вторинного засолення, висушення, зсувів, ущільнення, закислення, забруднення промисловими та іншими відходами, радіоактивними та хімічними речовинами.

Враховуючи світову практику, планування землекористування містить елементи інтегрованого управління та аналізу компромісів між використанням земель, щоб забезпечити ефективну розробку і реалізацію планів, які оптимізують використання ресурсів, мінімізують конфлікти природокористування, цим самим зберігаючи ресурси для майбутніх поколінь. Фундаментальною складовою планування використання земель повинна бути системна оцінка земельного покриву, яка б визначала придатність землі для різних видів використання (рільництво, тваринництво, агролісомеліорація, рибальство, лісівництво, консервація тощо). Така оцінка повинна враховувати економічну вигоду від запропонованих видів використання землі, соціальні наслідки для населення громади і країни, сприятливі чи несприятливі наслідки для навколишнього середовища. Процес оцінки надає дані, які надалі враховують у рішеннях стосовно зміни землекористування, при цьому оцінювання проводять для двох або більше потенційних видів використання кожної земельної ділянки, визначаючи корисні і несприятливі наслідки для кожного з них [19].

Отже, особливості сучасного планування використання земель полягають у тому, що необхідно враховувати цінність екосистемних послуг –

переваги, які людство отримує від ресурсів і процесів, що забезпечують природні екосистеми (грунтоутворення, захист від ерозії, посух, інших видів деградації, регулювання клімату, очищення води та повітря, естетика ландшафту тощо). Планувальні рішення можуть як знищити, так і зберегти ці екосистемні послуги, наприклад: традиційне інтенсивне землеробство, яке часто виснажує ґрунти, можна замінити на агролісівництво, що створить умови для збереження багатьох функцій вододілу, знизить ризик деградації ґрунтів, покращить біорозмаїття територій; відновлення територій після припинення видобування корисних копалин створить простір для різних цілей (порти, промислові зони, природні заповідники, житлові й туристичні будови, рекреаційні території тощо) [19]. Тому планувальні ідеї в межах сільських територій повинні виходити за рамки сільськогосподарського використання та охоплювати всі сектори, зосереджуючись на оцінці екосистемних послуг, які можуть надавати передбачені планом екосистеми (угіддя).

Аналізуючи стан земель сільськогосподарського призначення в Україні, варто зазначити, що він характеризується низкою проблем економічного, соціального, правового та екологічного спрямування. Оскільки в роботі акцентується увага на екологічній складовій землекористування в межах громад, наведемо деякі приклади стану використання земель сільськогосподарського призначення (рис. 1).

Рис. 1. Використання земель сільськогосподарського призначення:
 а) самозаліснення пасовища в межах Буської громади Львівської області;
 б) ярутворення на ріллі в межах Збарзької громади Тернопільської області
 (космічні знімки 2022 р.)

Джерело: GISFile

Рис. 2. Породний склад лісонасаджень самозаліснених ділянок у межах Буської громади Львівської області (знімки 2022 р.)

Джерело: знімки зроблено авторами

У першому випадку (див. рис. 1, а) відбулося самозаліснення пасовища, яке перебуває в приватній власності, до того ж не всі земельні ділянки винесені в натуру (на місцевість). Самозаліснення свідчить про те, що ці землі покинуті, не використовуються за цільовим призначенням. У межах ділянок ґрунти дернові піщані і глинисто-піщані, характеризуються низькою родючістю, мають малопотужний гумусовий горизонт, низький вміст гумусу (0,6–0,9%), бідні на поживні елементи, але за відповідної агротехніки дають непогані врожаї картоплі й озимого жита [24]. Переважаючою лісовою рослинністю є сосна, зустрічаються дуби і берези (рис. 2).

Аналіз фактичного стану самозаліснення засвідчує формування лісових біотопів аборигенного походження, що є цінним для збереження біорозмаїття. Дослідження свідчать, що зростання сосни є притулком для багатьох хребетних тварин і багатьох видів рослин, які перебувають у зоні ризику і зникнення [21]. Також насадження сосни можна застосовувати для поліпшення екологічного стану сільськогосподарських угідь через систему агролісівництва та додатково отримувати одночасно із сільськогосподарською продукцією деревину та енергетичну біомасу [4]. У цьому контексті необхідно проводити земельно-оціночні роботи, оцінювати значення ґрунтів для сільськогосподарського використання, а також оцінювати екосистемні послуги, які можна отримати від соснових лісів. На основі порівняння оцінок потрібно визначати перспективні варіанти землекористування. Як результат, на основі даних

інвентаризації земель, ґрунтових та геоботанічних обстежень під час здійснення землеустрою та оцінки земель можна визначити потенційні території для заповідання чи заліснення, що є проєктним рішенням комплексного плану.

У другому випадку (див. рис. 1, б) спостерігається розвиток ерозійних процесів та утворення яру. Це спричинено розорюванням темно-сірих легкосуглинкових ґрунтів на схилах понад 5°. Ці землі перебувають у приватній власності. При паюванні земель не враховано ерозійну небезпеку цього масиву і більшість паїв розміщені довгими сторонами вздовж схилу, тому в разі індивідуального використання паю ерозійні процеси посилюватимуться. За умови, що всі паї здаються в оренду і використовуються як єдиний масив ріллі, необхідною вимогою має бути складання робочого проєкту землеустрою, в якому розробляються заходи із захисту земель від ерозії, наприклад, проводиться контурно-меліоративна організація території [22]. Такі заходи дуже важливі, адже в Україні понад 6,5 млн га деградованих і малопродуктивних орних земель, щороку внаслідок ерозії втрачається від 300 до 600 млн т ґрунту, залежно від рівня деградації врожайність може знизитися на 50%, а збитки від нестачі продукції становлять приблизно 759 млн дол. США на рік. Водночас сільськогосподарський сектор України спричинює 35–40% усієї деградації навколишнього середовища в країні [15].

Здебільшого з різних економічних і соціальних причин змінити існуюче землекористування досить важко. Альтернативою може бути запрова-

дження практик сталого землекористування, щоб допомогти землекористувачам управляти наявними землекористуваннями більш стійкими та продуктивними способами: точне землеробство, сівозміна, тимчасова консервація, лісове або змішане землекористування (агролісомеліорація, агроскотарство, агрالیсоскотарство, лісове скотарство тощо) [10]. Тому невід'ємним елементом планування використання земель є громадські обговорення для роз'яснення можливостей планування, розгляду ідей усіх зацікавлених сторін з метою врахування інтересів користувачів, громади і влади. Загалом здійснення робіт із землеустрою в системі комплексного планування використання земель громади містить п'ять етапів, які відображено на рис. 3.

Зазначимо, що наведений методичний підхід запропоновано для землекористування за межами населених пунктів. Першим етапом є визначення цілей землеустрою: уникнути/зменшити процеси деградації земель, відновити деградовані землі; зберегти сільськогосподарські угіддя з родючими ґрунтами для забезпечення продовольчої безпеки; зменшити ризик занедбаності земель; створити умови для розвитку інших секторів, включаючи туризм, лісокористування, риболовлю, уникаючи при цьому негативного впливу на земельні ресурси

та засоби до існування; забезпечити стійкість до зміни клімату; захистити біорозмаїття, збільшити природоохоронні території тощо.

Другий етап полягає в аналізі існуючого стану використання земель, їх якості та кількості, власників та користувачів, визначенні галузевих пріоритетів, наявних конфліктів землекористування. Аналіз проводять на основі даних інвентаризації та геопросторових даних, використовуючи сучасні методи дистанційного зондування та ГС-технологій, соціальних та економічних оцінок, включаючи польові обстеження, опитування і консультаційні зустрічі із зацікавленими сторонами. Отриману інформацію потрібно візуалізувати на картографічних матеріалах, використовуючи спеціалізоване програмне забезпечення (наприклад, *ArcGIS*, *ArcMap*, *Digital*), де чітко відображати межі землекористування, зони деградації, місця поточних конфліктів за використання земель тощо. Аналіз повинен охоплювати оцінку зміни землекористування в минулому та оцінку придатності земель для сільськогосподарського, лісгосподарського використання, а також туризму та інших видів діяльності, вивчаючи соціально-економічні чинники та можливості, пов'язані з кожним із цих секторів.

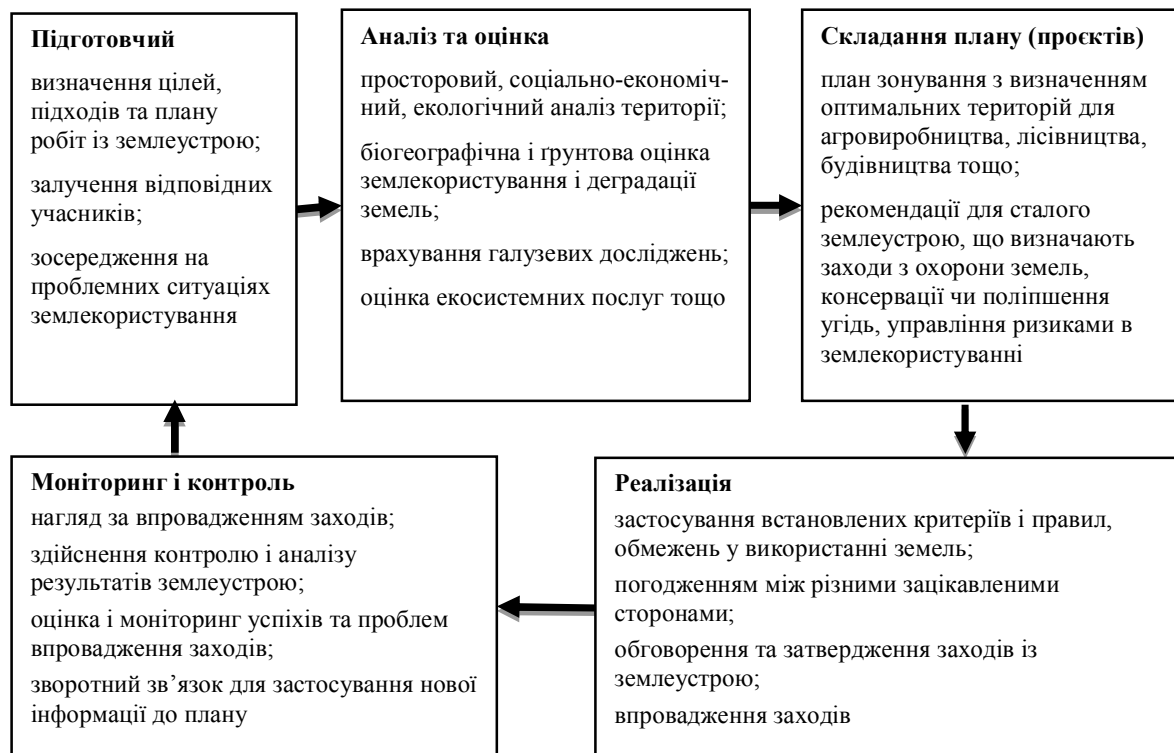

Рис. 3. Методичні засади здійснення робіт із землеустрою при розробці комплексного плану громади

Джерело: розроблено авторами на основі [17; 20].

На третьому етапі за результатами аналізу території складають план зонування земель із визначеними типами (підтипами) землекористування, які будуть оптимальною територією для певних видів діяльності (агровиробництво, лісівництво, будівництво, заповідання тощо). У межах визначених типів (підтипів) землекористування необхідно розробляти заходи із землеустрою щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організації території об'єктів землеустрою з урахуванням їх цільового призначення, обмежень у використанні та обмежень (обтяжень) правами інших осіб (земельних сервітутів), збереження і підвищення родючості ґрунтів.

Четвертий етап передбачає впровадження розроблених заходів за погодженням відповідних сторін (землевласників, землекористувачів, органів місцевого самоврядування, інших служб), при цьому чітко дотримуючись встановлених критеріїв і правил, обмежень у використанні земель. За необхідності визначають компенсації або економічні стимули для впровадження заходів із землеустрою. На цьому етапі можна використати підходи консолідації земель як ефективну практику реорганізації відносин власності на землю в сільській місцевості [12].

П'ятий етап забезпечує здійснення постійного нагляду, аналізу й оцінювання успіхів та проблем впровадження заходів із землеустрою. Тут використовують різні способи – екологічний моніторинг, дистанційне зондування, ГІС-аналіз, аналіз соціального впливу, опитування, спостереження тощо. Цей процес виходить за межі планування і є постійним з метою дослідження правильності проведених планувальних рішень, їх коректування в разі необхідності. На цьому етапі також відбувається зворотний зв'язок – застосування отриманої інформації для майбутніх рішень комплексного плану.

Висновки. Отже, сучасна система планування використання земель в Україні повинна стати інструментом для досягнення сталого та ефективного використання земельних ресурсів з урахуванням біофізичних і соціально-економічних аспектів, а також сприяти інтегрованому управлінню ландшафтом. Важливе значення для досягнення цілей планування використання земель має землеустрій, під час здійснення якого вирішується низка завдань щодо організації використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища і покращання природних ландшафтів. Особлива увага в процесі

землеустрою повинна приділятися екологічним аспектам землекористування, зокрема, що стосується відновлення земель (якості ґрунтів, води, біорозмаїття тощо), оскільки це має вагомое значення для досягнення цілей сталого розвитку України до 2030 року.

Заходи із землеустрою в процесі планування використання земель є інструментарієм для зменшення потенційного впливу на вразливі території (ерозійно чи дефляційно небезпечні, унікальні природні біотопи, водні об'єкти тощо). Основні переваги від проведення землеустрою в процесі планування території громади полягають у забезпеченні врахування всіх вигод, які надає сільська територія, – сільськогосподарські угіддя, культурна та етнічна спадщина, мальовничі краєвиди, агро- чи екотуризм тощо.

Планування землекористування та реалізація заходів із землеустрою є складним і часто довготривалим процесом, оскільки вимагає непростих рішень у технічному, фінансовому та інституційному аспектах. Тут важливим є процес переговорів за участі всіх зацікавлених сторін у плануванні використання земель, який повинен передбачати діалог і досягнення консенсусу між різними групами, враховуючи оцінку землі та екосистемних послуг і використовуючи методи оптимізації й моделювання простору. Запропонований методичний підхід до проведення землеустрою при розробці комплексного плану громади охоплює п'ять етапів (підготовчий, аналіз та оцінка, складання плану (проектів), реалізація, моніторинг і контроль), виконання яких забезпечить впровадження конструктивної системи управління землекористуванням та охорони земель і ландшафтів у цілому.

Бібліографічний список

1. Дорош О. С., Фоменко В. А., Мельник Д. М. Ключова роль землеустрою у плануванні розвитку системи землекористувань у межах територіальних громад. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. № 2. С. 22–32.
2. Методичні рекомендації щодо розроблення комплексних планів просторового розвитку території територіальної громади та інших видів містобудівної документації на місцевому рівні (перша редакція). Київ, 2021. 230 с.
3. Новаковський Л., Третяк А., Дорош Й. Стан та проблеми землеустрою об'єднаних територіальних громад у контексті підвищення їх фінансової стійкості. *Землевпорядний вісник*. 2018. № 12. С. 38–48.
4. Перспективи використання сосни звичайної в агролісівництві на сільськогосподарських угіддях Полісся України / Я. Д. Фучило та ін. *Біоенергетика*. 2021. № 2 (18). doi: 10.47414/be.2.2021.244120.

5. Порядок проведення інвентаризації земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.08.2022).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України від 17.06.2020 р. № 711-IX (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text> (дата звернення: 01.09.2022).
7. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 р. № 926. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.09.2022).
8. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення: 04.09.2022).
9. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
10. Стойко Н. Екосистемний підхід до вирішення проблеми ерозії ґрунтів в Україні. *Аграрна економіка*. 2020. Т. 13, № 1-2. С. 29–38.
11. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану: практ. посіб. Київ, 2022. 106 с.
12. Томас Й. Землеустрій і консолідація земель на сільських територіях Німеччини. Київ; Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2021. 428 с.
13. Третяк А. М., Третяк В. М., Лобунько Ю. В. Інформаційні проблеми розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад. *Грааль науки*. 2021. № 9. С. 33–41.
14. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія / А. М. Третяк, В. М. Третяк, Р. М. Курильців, Т. М. Прядка, Н. А. Третяк. Біла Церква: Білоцерківдрук, 2021. 227 с.
15. ФАО розпочинає проєкт, спрямований на боротьбу з деградацією земель в Україні. 2018. URL: <http://www.fao.org/europe/news/detail-news/en/c/1128337/> (дата звернення: 04.09.2022).
16. Як розробити комплексний план громади: посіб. для професіоналів. Київ, 2022. 140 с.
17. Erdogan E. H. Framework for Integrated Land Use Planning: an innovative approach. FAO, 2020. 12 p.
18. Land & Water. URL: <https://www.fao.org/land-water/land/en/> (Last accessed: 01.09.2022).
19. Land resource planning for sustainable land management. FAO, 2017. 56 p.
20. Land Use Planning. Concept, Tools and Applications. 2011. 234 p.
21. Nordman C., Faber-Langendoen D., Baggs J. Rapid Ecological Integrity Assessment Metrics to Restore Wildlife Habitat and Biodiversity for Shortleaf Pine-Oak Ecosystems. *Forests*. 2021. 12(12). P. 1739. doi: 10.3390/fl2121739.
22. Runoff control measures for erosion control in cropping land. URL: <https://www.publications.qld.gov.au/dataset/science-notes-soils/resource/a2c9a149-8925-44d0-8982-c66c809c374e> (Last accessed: 28.08.2022).
23. Scaling sustainable land management (SLM): A collection of SLM Technologies and Approaches in Northern Uganda and beyond. Uganda landcare network, 2020. 244 p.
24. Soils and soil resources. National Atlas of Ukraine. URL: <http://wdc.org.ua/atlas/4100100.html> (Last accessed: 02.09.2022).
25. Spatial Planning – Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition: Report ECE/HBP/146. Geneva UNECE, 2008. 46 p.

Стаття надійшла 02.10.2022